

TOLKNING AF RUNINSKRIFTERNA Å FYRA DANSKA DOPFUNTAR

AF

L. FR. LÄFFLER.

de fyra jutska dopfuntarna från Brøndum, Skyum, Hanbjærg och Hoptrup finnas helt korta inskrifter om endast tre eller fyra runor, af hvilka inskrifter Wimmer, efter min mening, icke lyckats gifva något antagligt tydningsförslag.

I tanke att den vidterfarne forskaren nog i sitt innersta medgifver, att de tolkningsförslag, han rörande dessa fyra inskrifter framställt i sitt monumentala verk *De danske runemindesmærker* och annanstädes, endast äro nödfallsförslag i afvaktan på att en antagligare tolkning kan framkomma, går jag att här framlägga nya tolkningar, som mig synes af enkel och naturlig beskaffenhet. Det skulle vara mig synnerligen kärt, om professor Wimmers gillande af desamma kunde ernås.

1) Hvad först Brøndum-funten beträffar, så bär den å skålens uppåtvända horisontala rand längs mynningen en inskrift, som W. läser sålunda: + ʒ + ʒ + R + ʒ, d. v. s. *s æ r a*, hvilka fyra runtecken han anser "hvert for sig indeholder begyndelsebogstavet til et ord (det hele sandsynligvis en eller anden kristelig formular)". Så enligt förklaringen i *Døbefonten i Åkirkeby kirke*, s. 15, n. I *De danske runemindesmærker*, IV: 1: 93, fasthåller W. denna mening och föreslår, att här se en förkortning antingen af ett forndanskt uttryck: *syndæ ær rénsæn allræ*, "det (vandet i fonten) er renselse for alle synder" eller af ett latinskt uttryck: *sanctificationis æd* (= *et*) *regenerationis aqua*, "helliggørelsens og genfødelsens vand".

W. anför såsom stöd för den ordningsföljd, hvori han läser runorna, det "lille uregelmässige tegn" — det liknar ett slarfvigt skrifvet plus-tecken —, som finnes anbragt mellan **a** och **s**, hvilket tecken enligt W. "utvivlsomt antyder indskriftens begyndelse og slutning" (*Df. i Åkirkeby*, a. st.) och hvilket enligt W. ej får uppfattas som en runa, då det icke har något kors framför sig, såsom de verkliga runorna å funten.

För min del är jag också benägen för att, liksom W., anse detta oregelbundna, illa inhuggna tecken icke vara någon runa, hvarvid jag dock icke låter bestämma mig af den omständigheten, att intet kors står där framför i motsats till förhållandet vid de 4 af W. lästa runorna — ty detta kan bero därpå, att korsen ha tillkommit ej för runornas skull, utan för symmetrin vid funtens ornering och som motsvarigheter till de å funtens yttersida öfverst befintliga knappliknande ornamenten (jfr förhållandet å Skyumfunten!) —, utan däraf att dels tecknets oregelbundna form, dels dess närmaste motsvarighet bland kända runformer ej gärna medgifver dess uppfattning som runa i denna inskrift. Den närmast motsvarande runan skulle ju vara $\ddot{a}$ — något annat kan ju ej komma i fråga —; men en sådan form af **n**-runan väntas ju ej gärna i en inskrift, som har de ur det äldre $\ddot{a}$ uppkomna yngre differentieringsformerna $\dot{a} = a$ och $\ddot{a} = \text{æ}$; **n** borde i en sådan inskrift ha formen þ , såsom af talrika inskrifter framgår. (Jfr ock W., *Die runenschrift* s. 208, 278—9, 284—5, 290, 294).

Då jag sålunda ej anser ifrågavarande tecken vara en runform, vill jag icke håller tillerkänna den någon betydelse för inskriftens afläsning. Att med ett sådant oregelbundet tecken inskriftens början skulle ha angifvits, förefaller mig föga sannolikt. Måhända bör det uppfattas som ett stenhuggaremärke, godtyckligt anbragt.

Jag antager, att inskriften börjar med runan $\dot{a}$ och att den under nyss gjorda förutsättning bör läsas sålunda: **asær**. hvori jag finner det välbekanta fda. mansnamnet *Assur*,

Asser ¹, äfven på många andra sätt skrifvet (se Nielsen, *Old-danske Personnavne*), här *Assær*. Jag förmodar, att det är funtens mästare, som på detta sätt gifvit sitt namn åt eftervärlden. W. anför åtskilliga andra danska funtar, som ha i runskrift bevarad uppgift om, hvem som gjort funten. Fyra skånska funtar ha, som bekant, inskriften *Marten mik giarpe*. Andra liknande fall äro kända. En andra formel, som "stenmästare" ² använde, var namnet med ordet *mästare* stående därefter eller därförut utan något verb. Så å Åkirkebyfunten: *sihrafr mesteri*, å rökelsekaren från Heden: *mæster röp* och från Hundstrup: *magister röp* (W., *DR*. IV: 1).

Här åter föreligger ett tredje sätt att angifva mästaren, nämligen medelst anförande af namnet enbart. Detta samma förhållande eger rum på kyrkklockan från Hæstrup, där, utan sammanhang med den öfriga inskriften, *iskil* ensamt anger mästarens namn (*Eskil*: W, *DR*. IV: 1), liksom ock, efter min mening, *blomæ* å Ål-stenen angifver stenhuggarens eller byggmästarens namn (jfr fsve. mansnamnet *Blome*, Lundgren), ej "et kælenavn til den elskede" (= blomma!), såsom W. föreslår (*DR*. IV: I: 200); jfr ock inskriften med latinska bokstäfver *Horderus*, stensemästarens namn, på Gæssingholm-stenen (omkr. 1250, W., *DR*. IV: 1), med inskriften för öfrigt i runor.

Vi skola i det följande finna trenne fall af samma slag som det nu behandlade.

För min mening, att inskriften börjar med *a*, kan anföras dels den enkla läsning, af den hittills äfven af W. som gåtfull ansedda inskriften, hvilken den medgifver, dels möjligen den omständigheten, att det kors, som står framför *a*, är visserligen ej mycket, men dock något, större än korsen framför de öfriga runorna. Det framför *s* stående korset är det minsta af alla fyra.

¹ Finge man läsa det oregelbundna tecknet som *n*, skulle här stå *Ansær*, en namnform som väl icke vore omöjlig, då den kunde motsvara fsve. *Answar*, i runskrift *ansuar* (Lundgren, *Personnamn från medeltiden*), som väl är yngre form af *antsuar* (Dybeck, *Sv. Runurk.*, fol. II, n:r 79).

² Denna benämning i runskrift förekommer, som bekant, på en svensk och en norsk medeltida grafsten (grafhvalf af sten.)

2) W. finner sin uppfattning af Brøndum-funtens inskrift bekräftad af Skyum-funtens inskrift, hvilken, anbragt på samma sätt som den förra funtens, dock med alla runorna på en gång ställda efter ett af de tre +-tecken, som finnas anbragta i denna kantyta, lyder $\mathcal{Y}IR$, som W. anser "også være begyndelsesbogstavene af en formular eller af et enkelt ord" (Df. i *Åkirkeby* a. st.), enligt W., *DR*. IV: I: 90, exempelvis af "*K(ristum) i(nuocate)r(egem), næppe K(ristus)I(udæorum)r(ex).*"

Jag ser också i Skyum-funtens inskrift en bekräftelse på min uppfattning af Brøndum-inskriften, i det att jag äfven i den förra ser ett namn på funtens mästare, nämligen *Ger*, som är det fno. *Geirr*, fda. *Ger* (Nielsen), fsve. *Gyer* (Lundgren). Att ordet här är skrivet med ostungna runor, nämligen $\mathcal{Y}$ och l i st. f. $\mathcal{Y}$ och $\dagger$, synes nog en och annan påfallande i en inskrift, som anses härröra från omkring 1200 (W, *DR*). Emellertid kunna från danska runinskrifter allehanda motsvarigheter därtill uppvisas. Något äldre är ett fall som då *likr*, *ligger*, träffas på Galtrup-stenen (enl. W., *DR*. IV: I, från — 1180 —). Yngre åter äro fall, som då Hilterslev-stenen (W: — 1250 —) har $\mathcal{Y}$ i *gud*, hvarom W. yttrar, att det "kan jo ikke vække forundring, da den gamle skrivemåde netop i dette ord holdt sig langt ned i tiden", eller då kyrkklockan från Hæstrup (från slutet af 1200-talet enl. W.; från omkring år 1200 enl. F. Uldall, *Danmarks middelalderlige Kirkeklokker*, Kbh 1906, s. 23) har *tikum*, *iskil* = *tecum*, *eskil*, *tominus* = *dominus*, $\mathcal{Y}$ 2 gånger i former af ordet *gratia* vid sidan af andra fall med stungna runor. W. yttrar därom, att något säkert bevis för att punkterna i förra fallen skulle vara uteglömda kan icke gifvas, "da vi også i andre samtidige indskrifter jævnlig finner vaklen i brugen af de stungne og ikke stungne runer" (W., *DR*. IV: I: 143).

Erinras kan ock om *hir*, *här*, å Bjolderup-stenen (— 1225 — enl. W., *DR*. IV: I: 30).

Den här ifrågavarande inskriften kan tänkas härröra från en gammal man, som konservativt fasthållit vid ett äldre skrif-

sätt med ostungna runor. Jag tror därför icke, att den omständigheten, att runorna äro ostungna, bör anföras såsom något skäl mot den enkla tolkning, som vinnes, om man uppfattar *kir* som *Ger*.

3) Äfven Hanbjærg-funtens¹ inskrift *isli*, anbragt på skålens yttersida, anser W. "selvfølgelig også indeholde forkortelser" (*Df. i Åkirkeby* a. st.), enligt *DR. IV: I: 95: I(esus) s(alvator) I(ibera) i(nvocantes)* eller något liknande uttryck.² För min del uppfattar jag äfven *isli* som stenhuggarens namn. Detta namn torde vara en kortform af namn som fsve. *Islak, Isler* (Lundgren) — jfr fhty. *Isalgrim, Isilbreht* — och har en motsvarighet i fty. *Islo* (Förstemann).

4) Hoptrup-funten har på funtens fot under en hvalfbåge runorna *imi*. W. ser däri, *DR. IV: I: 95*, förkortning af ett uttryck som *I(esus) m(iserere) i(nvocantium)*².

Detta *imi* uppfattar jag äfven som namn på stenhuggaren: *Imi*. Det förekommer i fhty. som *Imo* (Förstemann) och är besläktadt med fda. *Immi* (Nielsen), fhty. *Immo* (den till fem. *Imma, Emma* svarande mask. formen). O. Nielsen sammanställer med fda. *Immi* jättenamnet *Imr* (rätteligen *I'mr*) i den äldre Eddan och Brävallakämpen *Ymi* hos Saxo, samt anser, att namnet "forudsættes i Immæthorp (Endrupskov)". A. Olrik säger (*Arkiv* 10: 242): "Ymi" kan hos Sakse kun have lydverdien "Imi"; samme navn kan måske med O. Nielsen 49 søges i det sønderjyske Immæthorp".

I vår inskrifts *imi*, tolkad såsom af mig nu gjorts, har Saxos *Ymi* fått en, som mig synes, fullt säker forntida direkt motsvarighet, ett resultat som ej är utan intresse.

Nu gjorda undersökning har ledt till, att vi kunna lägga fyra nya namn, *Assær, Ger, Isli* och *Imi*, till en förteckning öfver Danmarks "stenmästare" under medeltiden.

¹ I *Df. i Åkirkeby* nyttjas skriftsättet *Hanbjærg*, men i *DR. Hanbjærg*.

² Andra förslag till latinska upplösningar af dessa inskrifter har W. förut framställt i sin skrift *Sønderjyllands runemindesmærker*. Khbn. 1901. — Th. v. Grienberger har i *Göttingische gelehrte Anzeigen*, årg. 165, band 2 (1903) s. 715, framlagt andra förslag till latinsk upplösning af *imi*, hvilka det torde vara onödigt att här återgifva.